

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร

Farmers Manage The Quality of Life

ปิยพงศ์ บางใบ

กันยายน 2555

รหัสโครงการ 2554A14503007

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร

Farmers Manage The Quality of Life

ปิยพงศ์ บางใบ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

สนับสนุนโดยสำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษา

และพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการวิจัย : การจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร

ชื่อผู้วิจัย : นายปิยพงศ์ บางใบและคณะ

หน่วยงาน : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ปีที่ทำการวิจัย : ปี พ.ศ. 2554

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1.เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมที่มีต่อการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร 2.วิเคราะห์ ผลดีและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกร 3.สร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกรด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน มีรูปแบบการทำเกษตรกรรมทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเอง โดยใช้การวิเคราะห์ตนเอง และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล ปราชญ์ประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน รวมถึงตัวของเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และคณะผู้วิจัยวิจัย ร่วมกันการสร้างการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกรด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม มีการคำนึงถึงความถนัดในการทำการเกษตรแต่ละชนิด สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่นสภาพภูมิอากาศ ดิน น้ำ องค์กรความรู้ และทุนของเกษตรกรเอง ใน 1 ปี ซึ่งจะพบรูปแบบดังต่อไปนี้ 1.ชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม : มีการทำนาปีและนาปรัง ปลูกข้าวโพดอาหารสัตว์ เลี้ยงปลา และปลูกผักสวนครัว มีการเก็บพันธุ์ข้าวไว้ใช้ประมาณ 3 ครั้ง มีการงดการเผาตอซังข้าวและข้าวโพดโดยใช้การปล่อยน้ำเข้านาทิ้งไว้และทำการไถกลบเป็นปุ๋ย มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการแก้หรือล้างสารพิษตกค้างจากการใช้สารเคมี โดยมีการกินรางจืดก่อนและหลังใช้สารเคมี มีภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และมีการทำเรือไว้ใช้เองและขายในฤดูน้ำหลาก 2.ชุมชนบ้านป่าบงใต้ ตำบลตะแบะ : มีการทำนาปี ปลูกข้าวโพดอาหารสัตว์ เลี้ยงปลา และมะขามหวาน มีการใช้ปุ๋ยคอกจากโคเนื้อในการบำรุงให้มะขามมีรสหวาน มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และการทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ 3.ชุมชนบ้านไร่ ตำบลสะเดียง มีการทำนาปีและนาปรัง ปลูกข้าวโพดอาหารสัตว์ จับปลา มีการงดการเผาตอซังข้าวและข้าวโพดโดยใช้การปล่อยน้ำเข้านาทิ้งไว้และทำการไถกลบเป็นปุ๋ย มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำเครื่องมือจับปลา 4.ชุมชนบ้านนางัว ตำบลนางัว : มีการทำนาปี ปลูกยาสูบ พืชผักสวนครัว หอม กระเทียม พริก มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการแก้หรือล้างสารพิษตกค้างจากการใช้สารเคมี

โดยมีการกินรางจืดก่อนและหลังใช้สารเคมี มีการใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นรักษาโรค และการทำเครื่องจักสานและชุมชนที่ 5.ชุมชนบ้านวังยาว ตำบลท่าพล : มีการทำนาปีและนาปรัง ปลูกข้าวโพดอาหารสัตว์ เลี้ยงโคเนื้อ และปลูกผักสวนครัว หอม กระเทียม พริก มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และการทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ มีการเก็บพันธุ์ข้าวไว้ใช้ประมาณ 3 ครั้ง เพื่อลดต้นทุนในการผลิต

รูปแบบการทำการเกษตรเกษตรกรรมทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเองทั้ง 5 ชุมชน ควรมีการคำนึงถึงความถนัดในการทำการเกษตรแต่ละชนิด สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น สภาพภูมิอากาศ ดิน น้ำ องค์กรความรู้ และทุนของเกษตรกร ควรมีการร่วมสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอดมาจากในชุมชนเอง

คำสำคัญ : การพัฒนาคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วม

ABSTRACT

The purpose of this research. 1.To integrate local knowledge in agriculture on the quality of life of farmers. 2. Analysis of the results and the changes that occur from the use of local knowledge on the quality of life of farmers.3. Create the quality of life for local farmers.

The result found that 5 villages have alternative agriculture for self-reliance by using their own analysis, and the participation of all sectors such as agricultural sub-district officers, wisdom villagers, village committee including the farmers who lived in the village, and the team of researchers was conduct the modal of an alternative agriculture for self-reliance by using the investment of social, economic and environment which the skill in each type of farming, suitable environment such as climate, soil, water, agricultural knowledge and budget of famers, in a year, which found the following models are: 1. Ban Ta Miang communities have in-season rice and off-season rice, corn for feeding animal, fish and grow vegetables which keeping rice for 3 times, avoid burning of the rice and corn cobs by using the release of water in to the farm then plough for fertilizer, to join in conduct the managing of better life quality by using the local wisdom to solve or clear the toxic residues of chemicals used by eating babbler's bill leaf before and after using chemicals, the local wisdom of making bio-fertilizer to use in households and building boat to use and sold in the flood season. 2. Ban Pa Bong Tai, Ta Boa sub-district which are made in-rice season, feeding animal corn, fish and growing tamarind tree by using bio-fertilizer from beef cattle to nourish the sweet tamarind, joining the managing model of better life quality by using local wisdom of making bio-fertilizer in the household, and basketry made from bamboo. 3. Ban Rai community, Sa Diang sub-district made in-rice and off-rice season, feeding animal corn, fish, avoid burning stubble in the rice and corn by using the release of water in to the farm then plough for fertilizer, joining the managing model of better life quality by using local wisdom of making tools to catch fish. 4. Na Ngua community, Na Ngua sub-district made in-rice season, tobacco plants, vegetables plants; onion, garlic, pepper, joining the managing model of better life quality by using the local wisdom to solve or clear the toxic residues of chemicals used by eating babbler's bill leaf before and after using chemicals, and local herbs in treatment, and making basketry. 5. Wang Yao community, Ta Phon sub-district: made in-rice and off-rice season, corn for animal feed, beef cattle, and planting vegetables; onion,

garlic, pepper, joining the managing model of better life quality by using the local wisdom by making bio-fertilizer to use in the household, and basketry made from bamboo.

The alternative model of farmers to self-reliance in 5 communities with regard of skill in each type of farming, suitable environment such as climate, soil, water, money and knowledge of agriculture to join managing model for a better life quality by using the local wisdom that derived from their communities.

Keywords : Quality of life , Participation

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่องการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ รวมถึงบุคคลในท้องถิ่นจากหลาย ๆ ชุมชนและทุกภาคส่วน คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณผู้ใหญ่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนชาวบ้านชุมชนทั้ง 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าเมียง ชุมชนบ้านป่าบงใต้ ชุมชนบ้านไร่ และชุมชนบ้านนางัว ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกและให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ รวมถึงการจัดประชุมและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะเทคโนโลยีการเกษตรทุกท่านที่ช่วยประสานงานและอนุเคราะห์ในเรื่องเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจนทำให้แผนงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา และทุก ๆ ท่านที่ไม่ได้กล่าวถึงที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิจัยให้สำเร็จ สมบูรณ์และบรรลุวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยในครั้งนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ทำหน้าที่ในการประสานงานจนทำให้การดำเนินโครงการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ตลอดจนข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการผู้ตรวจและประเมินผลงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งช่วยทำให้แผนงานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบูรณ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อนึ่งแผนงานวิจัยครั้งนี้จะสำเร็จไม่ได้ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนทุนจาก สำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ปิยพงศ์ บางใบ
หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญเรื่อง

	หน้า
บทคัดย่อไทย	ก
บทคัดย่ออังกฤษ	ค
สารบัญเรื่อง	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
วิธีดำเนินการวิจัย	2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2
แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต	2
นิยามและความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	4
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	7
ภูมิปัญญา	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
ขอบเขตของโครงการวิจัย	14
นิยามศัพท์	14
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	15
บทที่ 2 เนื้อเรื่อง	16
วิธีการดำเนินการวิจัย	16
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	17
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	17
ผลการวิจัย	17
บทที่ 3 อภิปรายผลการวิจัย	19
รูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร ทั้ง 5 ชุมชน	19
บทที่ 4 สรุปและข้อเสนอแนะ	21
ข้อสรุป	21
ข้อเสนอแนะ	22
บทที่ 5 ผลผลิต	23
ผลงานเชิงสาธารณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	23

สารบัญเรื่อง

	หน้า
รายงานสรุปการเงิน	23
บรรณานุกรม	25
ภาคผนวก	26
ประวัติผู้รับผิดชอบแผนงานวิจัย	37

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) สรุปสาระสำคัญว่า ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ซึ่งประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) <http://www.nesdb.go.th/plan10.htm>.18.25 น.:13/10/2009) ในปัจจุบันการพัฒนาประเทศไทย มีจุดมุ่งหมายที่เน้นการพัฒนาแบบองค์รวมโดยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนจากทุกๆ ฝ่ายอย่างจริงจังจึงจะสามารถพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพดีขึ้น และภูมิปัญญาทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความเป็นชาติ หรือชุมชนได้ เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล เป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังมีเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมั่นคง

ดังนั้น หากต้องการให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้นควรให้มีการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร โดยจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องทางการเกษตรไปช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถช่วยแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกร และสามารถช่วยพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณธรรม มีคุณภาพซึ่งสามารถช่วยในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนช่วยปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันในการประกอบอาชีพเกษตรกรได้และสามารถช่วยในการทำการเกษตรที่ดีและเหมาะสมอย่างยั่งยืนได้ซึ่งจะสามารถส่งผลให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีคุณธรรมและนำองค์ความรู้ที่ได้เป็นภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากบนที่มั่นคงของประเทศในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเกษตรกรรมภายใต้การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมที่มีต่อการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร
2. วิเคราะห์ ผลดีและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อคุณภาพชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้เทคนิคให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมในการวิจัย และให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเทคนิคการศึกษาจะประกอบด้วย การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม การประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการประเมินชุมชนอย่างเร่งด่วน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมที่มีต่อการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร วิเคราะห์ผลดีและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกรด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการทำงานและดำเนินงานวิจัยดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

ความหมายคุณภาพชีวิต

ศิริ ฮามสุโพธิ์ 2543 : 56 .ให้ความหมายของคุณภาพชีวิต หมายถึง คุณภาพในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง และศาสนา ซึ่งเป็นค่าเทียบเคียงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคนหรือทุกประเทศอาจจะกำหนดมาตรฐานต่างๆ กันไปตามความต้องการ และความ ต้องการคุณภาพชีวิตนี้ย่อมจะเปลี่ยนแปลง ไปได้ตามกาลเวลาและกาลเทศะ ทั้งนี้ชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่าง เหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม เป็นชีวิตที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสามารถดำรงชีวิตที่ชอชมรมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และ ค่านิยมสังคม ตลอดจนแสวงหา สิ่งที่ดีตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้เครื่องมือและทรัพยากร ที่มีอยู่ คุณภาพชีวิตแบ่งเป็น 3 ประการ คือ

1.ทางด้านร่างกาย คือ บุคคลจะต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ อันเป็นผลตอบสนองมาจากปัจจัยพื้นฐานฯ

2.ทางด้านจิตใจ คือ บุคคลจะต้องมีสภาวะจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล มีความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตตนเองครอบครัว และสังคมสิ่งแวดล้อม มีความปลอดภัยในชีวิตฯ

3.ทางด้านสังคม คือ บุคคลสามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคม ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุขฯ ซึ่งดีน (Dean 1985 : 98) กล่าวในแนวทางเดียวกันว่า คุณภาพชีวิต คือ ความพึงพอใจในชีวิต ความรู้สึก มีคุณค่าในตนเอง ภาวะสุขภาพที่ดี การปรับตัว

อย่างมีประสิทธิภาพ สุขุขสบายทางกายและใจ ชีวิตที่มีความหมายและมีคุณค่า และภาระหน้าที่ของบุคคล

สุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางวิญญาณ สุขภาพมิได้หมายถึงเฉพาะความพิการและการไม่มีโรคเท่านั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงทั้งปัจจัยด้านบุคคล สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา กฎหมาย ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น รวมทั้งปัจจัยด้านระบบบริการสาธารณสุขด้วย (ร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2545 : 3-4)

องค์การอนามัยโลก UNESCO (1993 อ้างใน ประเวศ วะสี 2545 : 9) ซึ่งได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำจากประเทศต่างๆ ให้นิยาม ความหมายของคำว่าสุขภาพว่า

“Health is stage of complete physical, mental, social and spiritual well-being, not merely absence of diseases and infirmity”

ซึ่งสอดคล้องกับ ผาสุก มุทฺธเมธา 2535 : 96 กล่าวว่า การไม่มีโรคก็ไม่ได้หมายความว่าสุขภาพดี และแม้มีโรคสุขภาพก็ดีได้ เพราะสุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางวิญญาณ หรือสุขภาวะที่สมบูรณ์เชื่อมโยงกัน และชีวิตที่มีคุณภาพ เป็นชีวิตที่สามารถสนองตอบความต้องการของตนเองได้อย่าง เหมาะสมกับอัตภาพ อยู่ในกรอบและระเบียบแบบแผน วัฒนธรรมที่อิงตามมาตรฐานที่ยอมรับของสังคม พร้อมทั้งสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ชีวิตจะมี คุณภาพได้ต้องอาศัยสถาบันต่างๆ ของสังคม ร่วมกันทำหน้าที่ตามบทบาท ทั้งนี้เกษม จันทรแก้ว 2540 : 28-29 กล่าวว่า คุณภาพชีวิต (Quality of life) ในแง่ของสิ่งแวดล้อมนั้น หมายถึง การศึกษาความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางการศึกษา อนามัย และเศรษฐกิจ ตามลักษณะของ สิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ เชื้อชาติ วัฒนธรรม และวิธีการเลี้ยงดู โดยที่คุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับสภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ บุคคลอยู่ในที่ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ย่อมจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า บุคคลที่อยู่ในที่ขาดแคลนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตต้องขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ ซึ่งมีความแตกต่างกันแต่ละบุคคลอีกด้วย สรุป คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพแวดล้อมของชีวิตที่สมดุลกันทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม ตลอดจนทั้งศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมในสังคมที่ทำให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลของการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความเข้าใจคุณภาพชีวิตเพียง 17 ตัวชี้วัด คือ รายได้ ชีวิตครอบครัว ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ สุขภาพอนามัย อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน การสาธารณสุข โภคอาหาร การศึกษา มีคุณธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม มีที่ทำกิน การประหยัด ไม่เป็นหนี้ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการพักผ่อนหย่อนใจ องค์ประกอบคุณภาพชีวิตที่

ประชาชนพอใจมากที่สุด คือ ชีวิตในครอบครัวและไม่เป็นหนี้สิน รองลงมา คือ รายได้ ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ สุขภาพอนามัย น้อยที่สุด คือ การศึกษา อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ และที่ทำกิน

ชุดิมา เลาหวิจิตรจันทร์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาคุณภาพชีวิตนักสังคมสงเคราะห์สังกัดกรุงเทพฯ ผลของการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตโดยรวมส่วนใหญ่อยู่ระดับปานกลาง จากองค์ประกอบด้านคุณภาพชีวิต 9 ด้าน คือ สุขภาพดี มีที่อยู่อาศัย การศึกษาถ้วนทั่ว ครอบครัวมีสุข รายได้ดี ใช้เวลาว่างและกิจกรรมนันทนาการ อยากร่วมพัฒนา พาสู่คุณธรรม รักษาสิ่งแวดล้อม

สุวิทย์ เกียรติเสวี (2545 : 34) ได้ศึกษาความสุขของคนไทยแบบสร้างขึ้นเองยังยืนกว่าซื้อหา จากการประเมินความคิดภูมิปัญญาชาวบ้านภาคอีสานราว 200 คน ใน 4 จังหวัดคือ บุรีรัมย์ นครราชสีมา ขอนแก่น และสุรินทร์ ระยะเวลา 2 ปี ผลของการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดมีน้ำหนักมากที่สุดคือ ครอบครัวอบอุ่น ร่างกายและจิตใจแข็งแรง มีหลักประกันชีวิตที่ดี สุขภาพที่แท้จริงของ ชุมชนในชนบท 4 จังหวัดคือ การพึ่งตัวเองเป็นหลัก เรื่องครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ความอบอุ่นในครอบครัวเป็นกำลังใจที่จะประกอบการทำงานทุกอย่างที่ขวางหน้าสู่เป้าหมายสำเร็จได้ สุขภาพดีตามมา มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเองก็สบายใจ ผลตามมาทำให้ความเจ็บป่วยลดน้อยลง สุขภาพ ที่คอยใช้เงินซื้อหาอยู่ตลอดไม่มีสิ้นสุด 8 หมวด คือ หลักประกันชีวิต มีสุขภาพดี ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมที่ดี มีอิสรภาพ มีความภาคภูมิใจ และเข้าถึงธรรมะ

นิยามและความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

หากกล่าวโดยสรุป คือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง ในการดำรงหลักการพึ่งตนเอง อาจจะแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญอยู่ 5 ประการ คือ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดีต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อน เป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

อำพล เสนาณรงค์ (2542) ได้กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) คือ การพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้พอมีพอกิน โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้ของจากที่ผลิตได้ในท้องถิ่น หรือในประเทศมากที่สุด พยายามกอบนี้ให้น้อยที่สุดและควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย พอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เพื่อให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ ดำรงชีวิตโดยใช้หลักการพึ่งพาตนเอง 5 ประการ คือ 1) พึ่งตนเองทางจิตใจ กล่าวคือ ต้องมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตาม 2) พึ่งตนเองทางสังคม กล่าวคือ เสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน 3) พึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือ ให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น ให้สามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สิ่งที่ดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ 4) พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี กล่าวคือ ให้มีการศึกษาทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ และสังคมไทย 5) พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น แม้จะไม่มีเงินก็ยังมีความพอในท้องถิ่นตนเองไว้บริโภคเพื่อยังชีพ

ประเวศ (2542) ได้กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติแห่งชาติ และเป็นเรื่องใหญ่หรือเป็นระเบียบวาระแห่งชาติเรื่องหนึ่ง เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พูดยกเอาเอง และกลัวไปทำนองนั้น ตัวอย่างเช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก สวิตเซอร์แลนด์ เป็นตัวอย่างของประเทศที่เคยยากลำบากและเสียสมดุล ต่อเมื่อพัฒนาประเทศแบบเศรษฐกิจพอเพียงจึงกลับมาเข้มแข็งสมดุลและเติบโตไปได้ด้วยดี เศรษฐกิจพอเพียงต้องมียอดประกอบความพึงพอใจอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ 1) พอเพียงสำหรับทุกคนทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน 2) จิตใจพอเพียง รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร สิ่งแวดล้อมและได้เงินด้วย 4) ชุมชนเข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม 5) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และการปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง 6)

อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วิถีชีวิตของกลุ่มชุมชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง 7) สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ มีความมั่นคงพอเพียง ไม่วูบวาบเดี๋ยวจน เดียวรวย เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดสมดุล ยั่งยืน ซึ่งอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม จิรายุ และกอบศักดิ์ (2545) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยหลักเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) การสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัว สามารถเป็นกรอบแนวทางสำหรับการพัฒนาที่มั่นคงและสมดุล ทั้งในระดับประชาชนและระดับประเทศ โดยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับความอยู่รอดและความเจริญอย่างยั่งยืนภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ 2) ระดับของกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน 3) ระดับสังเคราะห์แผนปฏิบัติการในการพัฒนาระดับท้องถิ่นตามความเหมาะสมของทรัพยากร ผู้เขียนได้หยิบยกตัวอย่างการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรที่ประสบปัญหาความไม่แน่นอนของราคาสินค้าเกษตร โดยเสนอให้เกษตรกรมุ่งสร้างภูมิคุ้มกันด้านอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เพื่อกระจายความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกและภายในที่อาจส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิต และความมั่นคงในการดำเนินชีวิตเกษตรกร

สมิทธิ์ และ ประยุทธ์ (2544) ได้ศึกษาแนวทางและการเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรในประเทศกำลังพัฒนา เพื่อประสานการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน งานวิจัยดังกล่าวใช้วิธีค้นหาข้อมูลประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะ website ของมูลนิธิชัยพัฒนา ประกอบการหาข้อมูลอ้างอิงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทำหนังสือขออนุญาตเลขานุการของมูลนิธิชัยพัฒนา เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปเผยแพร่ในการประชุมที่ประเทศเม็กซิโก งานวิจัยดังกล่าวอาศัยแนวคิดที่ว่าปัญหาเศรษฐกิจต่างๆ เกิดขึ้นจากความไม่สมดุลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จึงได้มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ลดความต้องการใช้ทรัพยากรให้อยู่ในระดับที่พอดีกับความจำเป็น บนพื้นฐานการพัฒนาใน 3 ระดับ คือ การพัฒนาระดับที่ 1 เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครอบครัว เชื่อมโยงพื้นฐานวิถีชีวิตของครอบครัวซึ่งผูกพันกับศาสนา การพัฒนาระดับที่ 2 เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจระดับหมู่บ้าน และประเทศให้สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ได้อย่างเหมาะสมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว จนถึงระดับประเทศ การพัฒนาระดับที่ 3 เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจระดับนานาชาติ เมื่อมีการพัฒนาระดับประเทศแล้วจะส่งผลให้ลดความต้องการทรัพยากรของทั้งโลกในระดับที่เหมาะสมได้ ทั้งนี้ ก็ได้มีผู้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า คือ วัฒนธรรม ไม่ใช่เทคนิคการเพาะปลูก แต่เป็นศีลธรรม ความไม่ละโมภ

ธรรมชาติ วิโรจน์ (2542) ได้เห็นว่าความเสี่ยงด้านแบบแผนการผลิต ซึ่งเกษตรกรเองได้มีการบริหารความเสี่ยงบางส่วนแล้ว เช่น การกระจายความเสี่ยงในกิจกรรมด้านการเกษตร โดยใช้เกษตรผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ และการกระจายความเสี่ยงออกไปสู่กิจกรรมนอกการเกษตร โดยทำ

หัตถกรรม อุตสาหกรรมย่อยในครัวเรือน รับจ้างนอกภาคเกษตร ส่วนภาครัฐเองก็มีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระความเสี่ยงของเกษตรกรด้วยนโยบายประกันราคา นอกจากนี้ยังเห็นว่า ปัญหารายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ไม่ได้เกิดจากความเสี่ยงแต่อย่างเดียว ความเสี่ยงเป็นปัจจัยที่ซ้ำเติมเกษตรกรที่ยากจนและมีทุนน้อย พื้นตัวได้ลำบากขึ้นเมื่อเผชิญกับผลกระทบที่รุนแรง นอกจากนี้ยังเห็นว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งจากภายนอกและภายใน กล่าวคือ ได้เตรียมจัดการความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นไว้ได้แล้ว การใช้ทฤษฎีใหม่ในภาคเกษตรจะช่วยลดความเสี่ยงและสามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ คือมีพอใช้บริโภคภายในครัวเรือน และนำผลผลิตส่วนเกินไปหารายได้อีกทางหนึ่ง นั่นคือมีทั้งความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันเพื่อลดต้นทุนการครองชีพและการผลิตของ

เกษตรกร ปรีชา (2543) การทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ในอำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีอิทธิพลกำหนดรายได้ของเกษตรกรจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และเน้นประเมินศักยภาพรายได้ของเกษตรกร ในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการตัดสินใจมาประยุกต์ใช้กับเกษตรทฤษฎีใหม่ ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากแบบสอบถาม ภาคสนามและข้อมูลทางสถิติภูมิผลการศึกษาพบว่ารายได้ของเกษตรกรที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเพชรบูรณ์ว่าเกษตรกรมีรายได้ (เฉพาะจากภาคการเกษตร) เฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 56,867 บาท คิดเป็นร้อยละ 53.4 และมีระดับความพอเพียงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ ได้แก่ ความพอเพียงของน้ำ การขายผลผลิต ระดับความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรรวมทั้งพิจารณาศักยภาพของรายได้ใน 5 ปี ข้างหน้าว่าจะมีรายได้เฉลี่ย 133,000 บาทต่อปี และได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรพัฒนาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้าน และควรแก้ปัญหาด้านการตลาดของผลผลิตให้มากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (participation) ขององค์กรในชุมชน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของนักวิชาการ และนักทฤษฎีของแต่ละท่าน ตามความสนใจของแต่ละบุคคล คณะผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลายลักษณะดังนี้

อภิศักดิ์ ใฝ่ทองคำ (2539: 75) กล่าวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับการระดมประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาชนเองนั้นเป็นแนวคิดพื้นฐานของวิธีการพัฒนาชุมชน คือ “การช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้” กล่าวคือ ประชาชนจะต้องช่วยกันร่วมมือในการเป็นผู้กระทำ การพัฒนาตนเองมิใช่เป็นแต่เพียงผู้รับการพัฒนาเท่านั้นทั้งนี้เพราะผู้กระทำการพัฒนาเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากการพัฒนา คือพัฒนาตนเองไปด้วยนอกเหนือไปจากกระทำให้เกิดการพัฒนาอย่างกว้างขวางในชุมชนนั้น

พรทิพย์ ตั้งคณานกุลชัย (2541: 28) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรประชาชนได้ร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาคำถามการดำเนินการและกิจกรรมในชุมชน โดยวางแผนโครงการ ร่วมปฏิบัติงานในลักษณะของการเสียสละแรงงาน บริจาคเงิน วัสดุ

สิ่งของ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์และร่วมติดตามผลงานด้วยความสมัครใจ เพื่อพัฒนาทรัพยากร สิ่งแวดล้อม หรือชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

กรองจิต เกษจินดา (2547: 8) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ สละเวลา แรงงาน วัสดุ และอื่นๆ ในกิจกรรมการพัฒนาที่จะมีผลกระทบมาถึงตัว เพื่อแก้ไขนำมาซึ่ง สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น และนำไปสู่ความร่วมมือแห่งการดำรงชีวิตในสังคมเดียวกัน

การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Appraisal : PLA)

การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Appraisal : PLA) เป็นการเก็บ ข้อมูลและเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน สังคม ที่ศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยและสมาชิกในชุมชนเรียนรู้ เกี่ยวกับสภาพของชุมชนไปพร้อมๆ กัน ซึ่งใช้ได้กับการศึกษาชุมชนเมืองและในชุมชนชนบท

การวิจัยแบบ PLA มีลักษณะวิธีการศึกษาที่เน้นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและ ความคิดของ สมาชิกชุมชน โดยการเก็บข้อมูลลักษณะการสื่อสารสองทาง (two-way communication) ในรูปแบบ ของการสนทนาแลกเปลี่ยน (discussion) โดยผู้วิจัยและสมาชิกชุมชนร่วมกับการแลกเปลี่ยน ความ คิดเห็นและวิเคราะห์สภาพชุมชน ร่วมกับการพูดคุยแลกเปลี่ยนจะมีทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบการศึกษาในรูปแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม กับรูปแบบการศึกษาชุมชนแบบมี ส่วนร่วม กล่าวได้ว่า ในรูปแบบแรกนั้นกระบวนการวิจัยยังมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way communication) และกระบวนการสื่อสารความเข้าใจก็เป็นไปในฝ่ายเดียว ขณะที่แบบ หลังเน้นการสื่อสารแบบสองทางโดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มช่วยใน การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) เป็นการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และ ผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการถามเจาะลึกถึงคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน การถามนอกจากจะให้อธิบายแล้ว จะต้องถามถึงเหตุผลด้วย การสัมภาษณ์แบบนี้จะใช้ได้ดีกับการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้อง พฤติกรรมของบุคคล เจตคติ ความต้องการ ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพในลักษณะต่างๆ

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) หมายถึง การรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอย จุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนว ทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

การศึกษาแบบ PLA มีลักษณะเด่น คือ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทุกขั้นตอนเป็นสิ่งที่ชุมชนร่วม เรียนรู้และใช้ประโยชน์ สมาชิกชุมชนเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาหนทางแก้ไขปัญห ารวมทั้งเป็นผู้ตัดสินใจและยืนยันเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้น กระบวนการศึกษาดำเนินไป ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกชุมชนกับผู้วิจัยบนพื้นฐานกระบวนการ สังเคราะห์ ที่มีลักษณะแลกเปลี่ยน สมาชิกชุมชนจะค่อยๆ พัฒนาศักยภาพในการศึกษาวิจัยชุมชน

ตลอดจนความต้องการและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่เป็นของเขาเอง และการวิจัยแบบนี้จะนำไปสู่การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยสมาชิกชุมชนในขั้นต่อไป

การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นกระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือในชุมชน ร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกับนักวิจัยผ่านกระบวนการ วิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสนอผลและอภิปรายผลการวิจัย เริ่มต้นจากคนที่อยู่กับปัญหา (Problems People) ค้นหาปัญหา ร่วมกับนักวิชาการ (กระบวนการที่คนในชุมชนไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำ มีส่วนร่วมและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย) ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ชาวบ้านสามารถรวมตัวกันในรูปองค์กรชุมชน และสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็ง ทั้งโครงสร้างและการดำเนินงานโดยอาศัยเงื่อนไขการเพิ่มศักยภาพด้วยระบบข้อมูล ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ ของข้อมูล เพราะจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและทำการพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งต้องอาศัยการฝึกฝนให้ชาวบ้าน ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา แนวคิดพื้นฐานของ PAR ก็คือ ชาวบ้านเป็นผู้อยู่กับปัญหา อยู่กับข้อมูล อยู่กับความจริง เป็นผู้รู้ดีเท่ากับหรือมากกว่านักวิจัย ดังนั้นการปฏิบัติการใดๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตปัญหาการวิจัยจึงต้องเริ่มจากชาวบ้าน ไม่ใช่จากสมมติฐานของ นักวิจัยหรือนักพัฒนาฝ่ายเดียว เป็นการวิจัยที่มีการเรียนรู้ผสมผสานระหว่างทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนักพัฒนามากับความต้องการ และความรอบรู้ของชาวบ้าน ลักษณะเด่นของ PAR คือ เป็นการวิจัยที่เน้นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาและแนวทางแก้ไขการดำเนินการโครงการ/กิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนา การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผลโครงการ/ กิจกรรมที่กำลังดำเนินงานและที่เสร็จสิ้นลงแล้ว ในการวิจัยชนิดนี้ คำว่า **ปฏิบัติการ (action)** หมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการ อาจเป็นเรื่องพัฒนาแหล่งน้ำ การพัฒนาการเกษตร การปรับเปลี่ยน พฤติกรรมอนามัย การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน เป็นต้น ส่วนใหญ่แล้วการปฏิบัติการมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง ส่วนคำว่า **การมีส่วนร่วม (participation)** หมายถึง การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่งแล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัย

วิธีการวิจัยแบบ PAR เป็นกระบวนการที่จะสะท้อนความเป็นจริงที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซับซ้อนโดยไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ต้องมีวิธีวิทยาที่เปิดกว้างและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ และการเปลี่ยนแปลงของสังคม PAR เป็นแนวทางการวิจัยที่ต่างไปจากการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพราะเน้นการยอมรับหรือความเห็นพ้องร่วมกันโดยเฉพาะจากฝ่ายชาวบ้านและหรือองค์กรชุมชน ในการวิจัยชนิดนี้ นักวิจัยจะต้องมีการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านอยู่ตลอดเวลาและทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นครั้งคราว เพื่อให้สอดคล้องกับ

ความเห็นของชาวบ้านจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ในการวิจัยแบบ PAR ชาวบ้านเป็นผู้รู้เท่าๆ กับนักวิจัยหรือนักพัฒนา เพราะปัญหาของการวิจัยเริ่มจากชาวบ้าน ไม่ใช่จากสมมติฐานของนักวิจัยหรือนักพัฒนาแต่ฝ่ายเดียว และการกำหนดแนวทางและการเลือกแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ก็เป็นการกำหนดและดำเนินการร่วมกันทั้งสามฝ่าย คือ ชาวบ้าน นักวิจัย และนักพัฒนาที่ต่างก็มีบทบาทเท่าเทียมกัน การวิจัยนี้จึงเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัยกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนักพัฒนาผนวกกับความต้องการและความรอบรู้ของชาวบ้าน สิ่งนี้เป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับความสำเร็จในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการวิจัย จะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะนี้ มีตัวอย่างของโครงการที่ดำเนินการได้ผลแล้วในหลายพื้นที่ทั้งในสังคมไทยและสังคมนานาชาติ

ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ระยะก่อนการทำวิจัย (Pre- Research Phase) ประกอบด้วย การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน และการเผยแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน
2. ระยะการทำวิจัย (Research Phase) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น การวิเคราะห์ปัญหาซึ่งอาจเกิดขึ้นในกระบวนการ PAR และกำหนดแนวทางแก้ไข การออกแบบการวิจัยและเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมในชุมชน
3. ระยะการจัดทำแผน (Planning Phase) ประกอบด้วย การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน การแสวงหางบประมาณ และหน่วยงานที่สนับสนุน และการวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล
4. ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase) ประกอบด้วย การกำหนด ทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร และการอบรมทีมงานปฏิบัติอาสาสมัคร
5. ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase) ประกอบด้วย การจัดตั้งทีมงานติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของชุมชนเพื่อติดตามการดำเนินงานของฝ่ายปฏิบัติทุกระยะ และ เสนอผลการประเมินต่อที่ประชุมในชุมชน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มีแนวทางในการรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศน์ ด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและปรับปรุงแบบการผลิตสินค้าและบริการที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมจะเป็นพื้นฐานหลักโดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และสามารถเป็นพลังของการพัฒนาประเทศต่อไป (<http://www.idd.go.th/Thai-html/05022007/PDF/PDF01/008.pdf>, 16 กันยายน 2551) ซึ่งสอดคล้องกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงประชามติ กล่าวใน หมวด 3 สิทธิและ

เสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 2 เรื่องสิทธิชุมชน (มาตรา 65-66) ว่าบุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษหรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ (ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงประชามติ, 2550) ซึ่งชัยอนันต์ (2543) ได้กล่าวคล้ายกันว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจและยังสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง คือประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ในกิจกรรมบางด้านบางระดับ โดยเฉพาะด้านที่สัมพันธ์กับชีวิตและชุมชนโดยตรงระดับท้องถิ่น โดยWilliam (อ้างถึงใน น้ำทิพย์, 2544) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติหนึ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สองการมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา ลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สามมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมนั้น เผล็จ (2549: 10) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วม คือกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการรับรู้ในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ ได้แก่ การร่วมรับทราบข้อมูลข่าวสาร ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมนำเสนอข้อมูล ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ ร่วมรับผล และร่วมติดตามประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

การมีส่วนร่วม (participation) ขององค์กรในชุมชน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของนักวิชาการ และนักทฤษฎีของแต่ละท่าน ตามความสนใจของแต่ละบุคคล คณะผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลายลักษณะดังนี้

อภิศักดิ์ ไผ่ทองคำ (2539: 75) กล่าวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับการระดมประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาชนเองนั้นเป็นแนวคิดพื้นฐานของวิธีการพัฒนาชุมชน คือ “การช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้” กล่าวคือ ประชาชนจะต้องช่วยกันร่วมมือในการเป็นผู้กระทำ การพัฒนาตนเองมิใช่เป็นแต่เพียงผู้รับการพัฒนาเท่านั้นทั้งนี้เพราะผู้กระทำการพัฒนาเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากการพัฒนา คือพัฒนาดตนเองไปด้วยนอกเหนือไปจากกระทำให้เกิดการพัฒนาอย่างกว้างขวางในชุมชนนั้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มีแนวทางในการรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศน์ ด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและปรับปรุงแบบการผลิตสินค้าและบริการที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมจะเป็นพื้นฐานหลักโดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และสามารถเป็นพลังของการพัฒนาประเทศต่อไป (<http://www.idd.go.th/Thai-html/05022007/PDF/PDF01/008.pdf>, 16 กันยายน 2551) ซึ่งสอดคล้องกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงประชามติ กล่าวใน หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 2 เรื่องสิทธิชุมชน (มาตรา 65-66) ว่าบุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน

ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิหรือรัฐหรือพื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ (ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงประชามติ, 2550) ซึ่งชัยอนันต์ (2543) ได้กล่าวคล้ายกันว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจและยังสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง คือประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ในกิจกรรมบางด้านบางระดับ โดยเฉพาะด้านที่สัมพันธ์กับชีวิตและชุมชนโดยตรงระดับท้องถิ่น โดยWilliam (อ้างถึงใน น้ำทิพย์, 2544) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติหนึ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สองการมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา ลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สามมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมนั้น เผล็จ (2549: 10) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วม คือกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการรับรู้ในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ ได้แก่ การร่วมรับทราบข้อมูลข่าวสาร ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมนำเสนอข้อมูล ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ ร่วมรับผล และร่วมติดตามประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีต้องการและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากแนวคิดในเรื่องการมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของหน้าที่แต่ละบุคคลโดยมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ ตั้งแต่การร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การวางแผน การตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหา การดำเนินการ ตลอดจนการติดตามและการประเมินผลตามระยะเวลาหรือวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งไว้

ความหมายของภูมิปัญญา

มีผู้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้มากมาย เช่น ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ภูมิปัญญา เป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้

ภูมิปัญญา หมายถึง ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวนา รู้จักวิธีทำนา การไถนา การเอาควายมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยใช้ควาย รู้จักสาน กระบุง ตะกร้า นำไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น ภูมิปัญญา เป็นผลึกขององค์ความรู้ที่มีกระบวนการสั่งสม สืบทอด กลั่นกรอง กับมายาวนาน มีที่มาจากหลากหลายแต่ได้ประสบประสานกันจนเป็นเหลี่ยมกรณีที่จรัสแสงคงทนและท้าทายตลอดกาลเวลา ความรู้อาจจะไม่ได้เป็นเอกภาพ แต่ภูมิปัญญาจัดว่าเป็นเอกลักษณ์

ดังนั้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม

ประเภทของภูมิปัญญา

1. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา เป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมชาติ ของเผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน

2. ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิธีการปฏิบัติของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ แนวทางแก้ปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อม ซึ่งจะมีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกัน ไป นำมาใช้แก้ไขปัญหาโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่โดยชาวบ้านคิดเอง เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต หรือเป็นความรู้ของชาวบ้านที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วอย่างโชกโชน เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมเป็นความรู้ที่ปฏิบัติได้มีพลังและสำคัญยิ่ง ช่วยให้ชาวบ้านมีชีวิตรอดอยู่รอด สร้างสรรค์การผลิตและช่วยในด้านการทำงาน เป็นโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการ มีเหตุ มีผลในตัวเอง

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคน ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดว่าวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง จัดว่าเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา จัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวผู้รู้เอง จึงควรมีการสืบค้นรวบรวม ศึกษา ถ่ายทอด พัฒนาและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

4. ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะของคนไทยที่เกิดจากการส่งเสริมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการการเลือกสรร เรียนรู้ปรุงแต่งและถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น พอสรุปได้ดังนี้

เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรมแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต เป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม เป็นแกนหลักหรือกระบวนการทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่าง ๆ มีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ มีบูรณาการสูง มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

(เอกสารกลุ่มงานภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ชุมชนในพื้นที่ทั้ง 3 ได้ข้อมูลพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการคุณภาพชีวิตเกษตรกร รูปแบบการจัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่เหมาะสม และได้ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของเกษตรกรจากการร่วมกันสร้างของทุกภาคส่วน รวมถึงสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาและการจัดการคุณภาพชีวิตของชุมชนอื่นและเข้าใจในพื้นฐานความรู้และความต้องการในคุณภาพชีวิตของเกษตรกรชุมชนของชุมชนนั้น ๆ สามารถปลูกจิตวิญญาณในการห่วงหาและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องทางด้านการเกษตรของตนเอง ตลอดจนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องการคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนผู้ที่สนใจ รวมทั้งสถานศึกษาในชุมชนท้องถิ่น

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะดำเนินการเฉพาะในพื้นที่ 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนางัว หมู่ 5 ตำบลนางัว บ้านวังยาว หมู่ 1 ตำบลท่าพล บ้านไร่ หมู่ 8 ตำบลสะเดียง บ้านป่าบงใต้ หมู่ 11 ตำบลตะเบา และบ้านท่าเมียง หมู่ 10 ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์โดยแบ่งขอบเขตได้ ดังนี้

ขอบเขตเชิงเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมชุมชน เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมที่มีต่อการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร วิเคราะห์ผลดีและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกรด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรในพื้นที่ 5 หมู่บ้าน

ขอบเขตเชิงพื้นที่ พื้นที่ที่ใช้จะดำเนินการเฉพาะในพื้นที่ 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนางัว หมู่ 5 ตำบลนางัว บ้านป่ามวง ตำบลท่าพล บ้านไร่ หมู่ 8 ตำบลสะเดียง บ้านป่าบงใต้ หมู่ 11 ตำบลตะเบา และบ้านท่าเมียง หมู่ 10 ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

นิยามศัพท์

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง เกษตรกรสามารถจัดการหรือมีวิธีการในการดูแลสุขภาพ ป้องกันหรือกำจัดสารเคมีจากการทำการเกษตรได้

การมีส่วนร่วม หมายถึง คณะผู้วิจัย และชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดรูปแบบของเกษตรกรรมทางเลือก

บทที่ 2

เนื้อเรื่อง

2.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลากหลายรูปแบบเพื่อการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ คณะผู้วิจัยได้มีวิธีการดำเนินการและเก็บข้อมูลดังนี้

ระยะที่ 1

ขั้นเตรียมการ

1. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆของการทำเกษตรโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่ามองค้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่ชุมชน

ขั้นภูมิหลัง/ระดมสมอง

2. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานข้อดีและผลที่เกิดจากการทำเกษตรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่ามองค้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่เกษตรกร

3. เก็บรวบรวมข้อมูลปัญหาและความต้องการด้านการทำการเกษตรที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

ระยะที่ 2

ขั้นปฏิบัติการ

อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่เพิ่มองค้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการเกษตรที่ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น มีจุดมุ่งหมายให้เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายมีองค้ความรู้และนำความรู้ไปใช้ ในชีวิตประจำวัน

ระยะที่ 3

ขั้นสรุปผล/เผยแพร่

1. สรุปผลการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่เพิ่มองค้ความรู้เรื่องการทำเกษตรที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ดีขึ้น โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

2. คณะผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมคัดกรองเนื้อหาและข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการวิจัย นำเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การสังเกตการณ์โดยตรง การเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน โดยใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลของความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตร ของชุมชนบ้านนางัว หมู่ 5 ตำบลนางัว บ้านวังยาว ตำบลท่าพล บ้านไร่ หมู่ 8 ตำบลสะเตียง บ้านป่าบงใต้ หมู่ 11 ตำบลตะเบาะ และบ้านท่าเมียง หมู่ 10 ตำบลนายม โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ข้าวโพดอาหารสัตว์ ปลูกผักสวนครัว ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และเกษตรกรที่ทำการเลี้ยงปลา สัตว์ ผู้นำท้องถิ่น(ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน) ผู้เฒ่าผู้แก่ หมอพื้นบ้าน อาสา พัฒนาการ ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา(Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยเทคนิคการศึกษาจะประกอบด้วย และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จากการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders Workshop)

2.2 ผลการวิจัย

รูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกรทั้ง 5 ชุมชน มีดังนี้

บ้านท่าเมียง หมู่ที่ 10 ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการแก้หรือล้างสารพิษตกค้างจากการใช้สารเคมี โดยมีการกินรางจืดก่อนและหลังใช้สารเคมี มีภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และมีการทำเรือไว้ใช้เองและขายในฤดูน้ำหลาก

บ้านนางัว หมู่ 5 ต.นางัว อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการแก้หรือล้างสารพิษตกค้างจากการใช้สารเคมี โดยมีการกินรางจืดก่อนและหลังใช้สารเคมี มีการใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นรักษาโรค และการทำเครื่องจักสาน

บ้านวังยาว ตำบลท่าพล หมู่ที่ 1 ต.ท่าพล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และการทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ มีการเก็บพันธุ์ข้าวไว้ใช้ประมาณ 3 ครั้ง เพื่อลดต้นทุนในการผลิต

บ้านไร่ หมู่ 8 ตำบลสะเตียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำเครื่องมือจับปลา

บ้านป่าบงใต้ หมู่ที่ 11 บ้านป่าบงใต้ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ในครัวเรือน และ การทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร มีดังนี้คณะผู้วิจัย นักวิชาการและชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพและวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำการเกษตรในภาพรวม พบว่า ศักยภาพของชุมชนทั้ง 5 ชุมชน มีพร้อมในด้านองค์ความรู้ ประสบการณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนความสามัคคี ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ส่วนใหญ่ทั้ง 5 ชุมชนขาดการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในครอบครัวเองหรือภายในชุมชนนั้นๆ เมื่อทำการวิเคราะห์ในเรื่องการสืบทอดภูมิปัญญา เกิดจากรุ่นสู่รุ่นหลานไม่ตระหนักถึงความสำคัญ ไม่มีหน่วยงานใดเคยเข้ามากระตุ้นให้เยาวชนเกิดการหวงแหนในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ในการพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นควรมีการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนให้มีการได้รับความรู้และควรมีการปลูกจิตสำนึกรักในภูมิปัญญาที่มีอยู่ของตนเองโดยควรให้สถานศึกษาในท้องถิ่นกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้จัดกิจกรรมที่บ่งบอกหรือแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง และชุมชนท้องถิ่นควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านหรือชุมชนใกล้เคียง หรือผู้ที่สนใจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในท้องถิ่นโดยจัดสรรงบประมาณให้กับผู้ที่ทำโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นคงอยู่ให้ลูกหลานต่อไป ควรมีการจัดการความรู้(Knowledge Management) อาจจัดสถานที่ในชุมชนเพื่อถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่อยากได้องค์ความรู้ต่างๆส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ในองค์กร(Learning Organization) แล้วจะส่งผลให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้(Learning Society) ต่อมาจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งประเทศ(Learning Country)โดยการใช้หลักการจัดการเรียนรู้เป็นฐานรองเอาความรู้ที่มีในท้องถิ่นเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ซึ่งมีผลต่อการจัดการและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร คณะผู้วิจัย นักวิชาการและชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพและวิเคราะห์ผลดีและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถทำให้ความรู้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบันได้ คือ การอนุรักษ์ เป็นการบำรุงรักษาสิ่งที่ดั้งเดิมไว้เช่น ประเพณีต่าง ๆ ทัศนธรรม และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม เป็นการฟื้นฟู เป็นการรื้อฟื้นสิ่งที่ดั้งเดิมที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่นการรื้อฟื้นดนตรีไทย และเป็นการประยุกต์ เป็นการปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาสมัยใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้าน เหล่านี้ล้วนแต่เป็น ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

บทที่ 3

อภิปรายผลการวิจัย

ผลของงานวิจัยครั้งนี้มีการใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายวิธีและมีผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมที่มีต่อการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร 2. วิเคราะห์ ผลดีและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกร 3. สร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกรด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

รูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกรทั้ง 5 ชุมชน มีดังนี้

บ้านท่าเมียง หมู่ที่ 10 ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยใช้ภูมิปัญญาการแก้หรือล้างสารพิษตกค้างจากการใช้สารเคมี โดยมีการกินรางจืดก่อนและหลังใช้สารเคมี มีภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และมีการทำเรือไว้ใช้เองและขายในฤดูน้ำหลาก

บ้านนาจั่ว หมู่ 5 ต.นาจั่ว อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ชุมชนบ้านนาจั่ว ตำบลนาจั่ว มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการแก้หรือล้างสารพิษตกค้างจากการใช้สารเคมี โดยมีการกินรางจืดก่อนและหลังใช้สารเคมี มีการใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นรักษาโรค และการทำเครื่องจักสาน

บ้านวังยาว ตำบลท่าพล หมู่ที่ 1 ต.ท่าพล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ชุมชนบ้านวังยาว ตำบลท่าพล มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และการทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ มีการเก็บพันธุ์ข้าวไว้ใช้ประมาณ 3 ครั้ง เพื่อลดต้นทุนในการผลิต

บ้านไร่ หมู่ 8 ตำบลสะเดียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ชุมชนบ้านไร่ ตำบลสะเดียง มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำเครื่องมือจับปลา

บ้านป่าบงใต้ หมู่ที่ 11 บ้านป่าบงใต้ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ชุมชนบ้านป่าบงใต้ ตำบลตะเภาจะมีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และการทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่

ดังนั้นในการทำการเกษตรในรูปแบบต่างๆของเกษตรกรทั้ง 5 ชุมชน จะพบว่ามีรูปแบบวิธีการที่หลากหลายโดยใช้กระบวนการและภูมิปัญญาที่ตนได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ตลอดจนมีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ของตนเองมาร่วมกันพัฒนา

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อสรุป

เกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน มีการทำการเกษตรในรูปแบบต่างๆของเกษตรกรทั้ง 5 ชุมชน จะพบว่า มีรูปแบบวิธีการที่หลากหลายโดยใช้กระบวนการและภูมิปัญญาที่ตนได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ตลอดจนมีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ของตนเองมาร่วมกันพัฒนา ซึ่งรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตของเกษตรกรทั้ง 5 ชุมชนนั้นมีการใช้การวิเคราะห์ตนเอง และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล ปราชญ์ประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน รวมถึงตัวของเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และคณะผู้วิจัยวิจัย ร่วมกัน สร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกรด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้ทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม มีการคำนึงถึงความถนัดในการทำการเกษตรแต่ละชนิด สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่นสภาพภูมิอากาศ ดิน น้ำ องค์กรความรู้ และทุนของเกษตรกรเอง ใน 1 ปี ซึ่งจะพบรูปแบบดังต่อไปนี้ 1.ชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม : มีการทำนาปีและนาปรัง ปลูกข้าวโพดอาหารสัตว์ เลี้ยงปลา และปลูกผักสวนครัว มีการเก็บพันธุ์ข้าวไว้ใช้ประมาณ 3 ครั้ง มีการงดการเผาตอซังข้าวและข้าวโพดโดยใช้การปล่อยน้ำเข้านาทิ้งไว้และทำการไถกลบเป็นปุ๋ย มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการแก้หรือล้างสารพิษตกค้างจากการใช้สารเคมี โดยมีการกินรางจืดก่อนและหลังใช้สารเคมี มีภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และมีการทำเรือไว้ใช้เองและขายในฤดูน้ำหลาก 2.ชุมชนบ้านป่าบงใต้ ตำบลตะเภา : มีการทำนาปี ปลูกข้าวโพดอาหารสัตว์ เลี้ยงปลา และมะขามหวาน มีการใช้ปุ๋ยคอกจากโคเนื้อในการบำรุงให้มะขามมีรสหวาน มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และการทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ 3.ชุมชนบ้านไร่ ตำบลสะเตียง มีการทำนาปีและนาปรัง ปลูกข้าวโพดอาหารสัตว์ จับปลา มีการงดการเผาตอซังข้าวและข้าวโพดโดยใช้การปล่อยน้ำเข้านาทิ้งไว้และทำการไถกลบเป็นปุ๋ย มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำเครื่องมือจับปลา 4.ชุมชนบ้านนางัว ตำบลนางัว : มีการทำนาปี ปลูกยาสูบ พืชผักสวนครัว หอม กระเทียม พริก มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการแก้หรือล้างสารพิษตกค้างจากการใช้สารเคมี โดยมีการกินรางจืดก่อนและหลังใช้สารเคมี มีการใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นรักษาโรค และการทำเครื่องจักสานและชุมชนที่ 5.ชุมชนบ้านวังยาว ตำบลท่าพล : มีการทำนาปีและนาปรัง ปลูกข้าวโพดอาหารสัตว์ เลี้ยงโคเนื้อ และปลูกผักสวนครัว หอม กระเทียม พริก มีการร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดการคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน และการทำเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ มีการเก็บพันธุ์ข้าวไว้ใช้ประมาณ 3 ครั้ง

ข้อเสนอแนะ

ในการจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกรทั้ง 5 ชุมชน ควรมีการคำนึงถึงความถนัดในการทำ การเกษตรแต่ละชนิด สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น สภาพภูมิอากาศ ดิน น้ำ องค์ความรู้ และทุน ของเกษตรกร

และในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรมีการต่อยอดของการวิจัยของงานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบ และใกล้จะสูญหายไปของภูมิปัญญา อาทิ การล้างสารพิษจากการทำการเกษตร การต่อเรือพลาสติก ด้วยมือ ภูมิปัญญาเหล่านี้ล้วนแต่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสุขภาพ ด้าน ร่างกาย ด้านครอบครัว ด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นควรมีการถอดองค์ความรู้และมีการจัดหาสถานศึกษา หรือชุมชน เยาวชนในท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อให้ภูมิ ปัญญาเหล่านี้คงอยู่ในรุ่นลูกหลานได้สืบหาความรู้และใช้ประโยชน์ต่อไป

บทที่ 5
ผลผลิต
(Output)

ผลงานเชิงสาธารณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เรื่องการต่อเรือพลาสติก โดยใช้ช่วยเหลือนุคคลที่เกิดน้ำท่วมในพื้นที่ในตัวเมืองเพชรบูรณ์ และในมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์เมื่อเดือน กันยายน 2554

ซึ่งได้นำไปเผยแพร่วิธีการหรือขั้นตอนในการผลิตเรือพลาสติกด้วยมือ ในงานการนำเสนอ งานวิจัยแห่งชาติเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ หัวข้อ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงประยุกต์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ณ ห้องLotus 15 ชั้น 22 เวลา 13.00-16.30 น.ศูนย์ประชุมบางกอกคอนเวนชัน เซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ ราชประสงค์ กรุงเทพฯ ณ โรงแรมเซนทาราแกรนด์ กทม.

และได้เข้าร่วมการจัดประชุมวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา:เครือข่าย เชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาบุคลากรอุดมศึกษา ครั้งที่ 4 ในระหว่างวันที่ 14-16 กันยายน 2554 ณ โรงแรม เดอะชาयน์ พัทยา จังหวัดชลบุรี วิธีการเสนอผลงานเป็นรูปแบบภาคโปสเตอร์

บรรณานุกรม

- กรองจิต เกษจินดา. 2547. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการอนุรักษ์ดินและน้ำ
ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ ฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกียรติคุณ จินตวร. 2533. ผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีการเกษตรต่อผลผลิตพืชและการใช้
ที่ดินในภาคการเกษตรของประเทศไทย 2519-2530. กรุงเทพฯ ฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จันกานต์ ปราสัยงาม. 2547. การใช้เทคโนโลยีการปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสดของเกษตรกร
ตำบลเป็นสุข อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ ฯ : ห้องสมุดกรมส่งเสริมการเกษตร.
- ทิพวรรณ สิทธิรังสรรค์. 2542. ปุ๋ยหมัก ดินหมักและปุ๋ยน้ำชีวภาพ : เพื่อการปรับปรุงดินโดยวิธี
เกษตรธรรมชาติ. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- นิวัติ เรืองพานิช. 2546. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ภาควิชาชีววิทยาป่า
ไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรทิพย์ ตั้งคนานุกุลชัย. 2541. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าอย่าง
ยั่งยืน : กรณีศึกษาโครงการป่าชุมชนบ้านน้ำหრა อำเภอดงนาหลวง จังหวัดสตูล.
กรุงเทพฯ ฯ:วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มาริสา โกเศยะโยธิน. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพด้วยวิธีเกษตร
ธรรมชาติและจัดการธุรกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเองของประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้าน
บริเวณโครงการทับทิมสยาม 02. กรุงเทพฯ ฯ : กรมวิชาการ, 2542.
- วลัยพร เกียรติทับผิว. 2548. สภาพการผลิตผักอินทรีย์ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริม
การปลูกผักอินทรีย์ปี 2546 ของศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่.
กรุงเทพฯ ฯ : ห้องสมุดกรมส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2554. คุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2554.สำนักพิมพ์
ทิพย์เนตรการพิมพ์.
- อภิศักดิ์ ไผ่ทองคำ. 2539. หลักการพัฒนาชุมชน.ภาควิชาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์,มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาคผนวก

รายชื่อและที่อยู่ของครัวเรือนตัวอย่างที่ใช้เก็บข้อมูล

ที่	รายชื่อ	ที่อยู่
1	นายสมาน ศิริโชติ	เลขที่ 46 หมู่ที่ 10 ต.นายม อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
2	นางเรียม จันเพ็ง	เลขที่ 40 หมู่ที่ 10 ต.นายม อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
3	นายสมพงศ์ ศรีนวม	เลขที่ 208/3 หมู่ที่ 1 ต.ท่าพล อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
4	นายสำเภา ชมชื่น	เลขที่ 116/1 หมู่ที่ 1 ต.ท่าพล อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
5	นายบุญยืน นันทา	เลขที่ 255/1 หมู่ที่ 1 ต.ท่าพล อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
6	นางน้อย วงศ์ศิริ	เลขที่ 5 หมู่ที่ 5 ต.นางั่ว อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

ภาพรวมกิจกรรม

ประชุมกลุ่ม

อธิบายชักชวนทำความเข้าใจ

เริ่มอธิบายทีละข้อ

สอบถามข้อมูล

เข้าใจแล้วค่ะ

ข้อต่อไป

ภาพรวมกิจกรรม

บันทึกข้อมูลต่อ

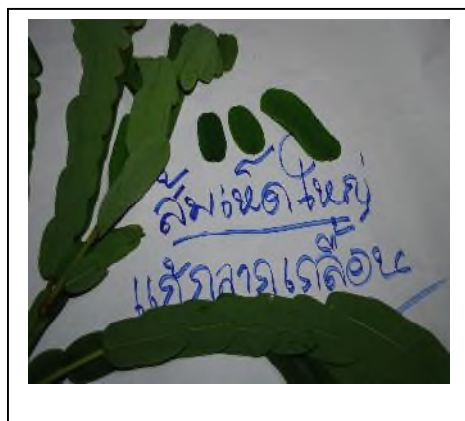
ตั้งใจฟัง

ชี้แจงรายละเอียด

กำลังใช้ความคิด

สมุนไพรตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่น

หมอดินชาวบ้าน

ภาพรวมกิจกรรม

ที่ละชั้นตอน

ตั้งใจฟัง

ถูกต้องค่ะ

สัมภาษณ์สด

งานฝีมือ

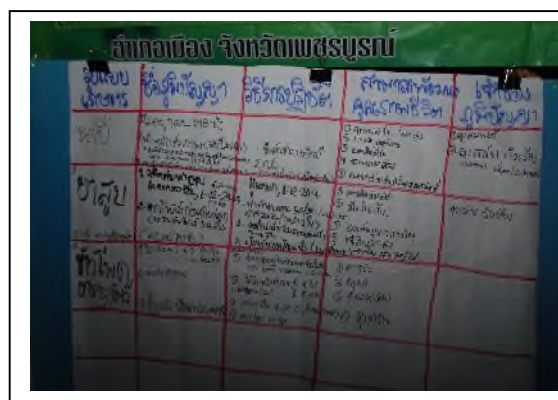
ตั้งคำถาม

ภาพรวมกิจกรรม

ถูกต้องจ้า

ทีละข้อ

งานฝีมือกลุ่ม

แผนการทำการเกษตร

ถอดบทเรียน

สาธิตการทำแ

ภาพรวมกิจกรรม

ตั้งเครื่องมือ

หมอเซตเครื่อง

สอบประวัติ

เจาะเลือด

เข้าเครื่อง

รอปั่นเลียด

ภาพรวมกิจกรรม

เตรียมตัว

ผู้ช่วยประกาศเรียกลูกบ้าน

เตรียมงาน

เขียนแผน

ภาพรวมกิจกรรม

แนะนำตัว

คุยนอกรอบ

มีข้อคำถาม

ขอถามครับ

อธิบายแผน

กำลังตอบคำถาม

ภาพรวมกิจกรรม

มันต้องอย่างนี้นะครับ

แผนต่อไป

อธิบายกิจกรรม

เข้าใจค่ะ

จดบันทึก

ใช่ค่ะ

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ-สกุล (ไทย) นางสุภาพร บางใบ
ชื่อ-สกุล (อังกฤษ) Mrs. Supaporn Bangbai

2. เลขประจำตัวประชาชน 3-6701-01625-77-3

3. ตำแหน่งวิชาการที่เป็นปัจจุบัน อาจารย์ ระดับ 7

4. หน่วยงานที่สังกัด สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก เบอร์โทรศัพท์ พร้อม อีเมล

คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000

โทรศัพท์ 66(0)-5671-7151 ต่อ 3912 โทรสาร 66(0)- 5671-7151

Email: tomying_ku52@hotmail.com

5. ระบุประวัติการศึกษา

<u>วุฒิ</u>	<u>ปี พ.ศ.</u>	<u>ชื่อสถานศึกษา</u>
วท.ม. (เกษตรศาสตร์) สาขาคุรุศาสตร์เกษตร	2544	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วท.บ. (เกษตรศาสตร์) สาขาศึกษาศาสตร์ - เกษตร	2540	
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

สาขาการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย :

7.1.1 โครงการวิจัยและพัฒนาการทำการเกษตรเชิงอนุรักษ์ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้าน

หนองแขวนและชุมชนบ้านระหารตำบลห้วยสะแก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.2 หัวหน้าโครงการ

7.1.1 พฤติกรรมการสอนของครูเกษตรที่เอื้ออำนวยต่อมาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

แหล่งทุน : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

7.1.2 การยืดอายุขิงสดโดยใช้สารสกัดจากพืชสมุนไพรและสารส้ม

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

7.1.3 การอนุรักษ์ดินกับการทำการเกษตรธรรมชาติของเกษตรกรบ้านป่าบงอำเภอบาเจาะ อำเภอบาเจาะ

เมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน (อาจมากกว่า 1 เรื่อง)

7.3.1 พฤติกรรมการสอนของครูเกษตรกรที่เอื้ออำนวยต่อมาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

แหล่งทุน : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

7.3.2 การยืดอายุขิงสดโดยใช้สารสกัดจากพืชสมุนไพรและสารส้ม

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

7.3.3 โครงการวิจัยและพัฒนาการทำการเกษตรเชิงอนุรักษ์ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองแหวน และชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก จังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการวิจัยลุล่วงไปแล้วประมาณร้อยละเท่าใด

เรื่อง ทุนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 ได้ดำเนินการลุล่วงไปแล้ว 80 เปอร์เซ็นต์

ระบุโครงการวิจัย ในฐานะที่เป็นผู้ร่วมนักวิจัย

1. การมีส่วนร่วมของสหภาคีระหว่างภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์มะขาม จังหวัดเพชรบูรณ์ (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : จังหวัดเพชรบูรณ์

2.โครงการทดลองปลูกดาวเรืองเพื่อเป็นไม้ดอกอุตสาหกรรม (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : จังหวัดเพชรบูรณ์

คณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-สกุล (ไทย) นายปิยพงศ์ บางใบ
ชื่อ-สกุล (อังกฤษ) Mr. Piyapong Bangbai

2. เลขประจำตัวประชาชน 3-6799-00048-69-4

3. ตำแหน่งวิชาการที่เป็นปัจจุบัน อาจารย์ ระดับ 7

4. หน่วยงานที่สังกัด สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก เบอร์โทรศัพท์ พร้อม อีเมล

คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000
โทรศัพท์ 66(0)-5671-7151 ต่อ 3912 โทรสาร 66(0)- 5671-7151

5. ระบุประวัติการศึกษา

วุฒิ	ปี พ.ศ.	ชื่อสถานศึกษา
วท.ม. (เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร	2548	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
วท.บ. (การประมง) สาขาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	2540	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปวส.สาขาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	2535	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพิษณุโลก

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ(แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)ระบุสาขาวิชาการ

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย -

7.2 ระบุโครงการวิจัย ในฐานะที่เป็นหัวหน้าโครงการ

1) การศึกษาผลการเลี้ยงกบด้วยอาหารผสมสมุนไพร

แหล่งทุน : สำนักวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

(อาจมากกว่า 1 เรื่อง)

1) โครงการวิจัยเรื่อง การรวบรวมเทคโนโลยีการเกษตรพื้นบ้านของเกษตรกรในภาคเหนือ

ตอนล่าง ปี พ.ศ. 2543

2) โครงการวิจัยเรื่อง การรวบรวมเทคโนโลยีการเกษตรพื้นบ้านของเกษตรกรในจังหวัด

พิจิตร ปี พ.ศ. 2543

3) การมีส่วนร่วมของสหภาคีระหว่างภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์มะขาม จังหวัดเพชรบูรณ์ (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : จังหวัดเพชรบูรณ์

4) การทำการเกษตรแบบพอเพียงภายใต้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ยั่งยืนสู่ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรในจังหวัดเพชรบูรณ์ (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5) โครงการทดลองปลูกดาวเรืองเพื่อเป็นไม้ดอกอุตสาหกรรม (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : จังหวัดเพชรบูรณ์

คณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวนุชจรี ทัดเศษ

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss Nootjaree Tudsas

2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3-4207-00010-96-4
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พนักงานมหาวิทยาลัย
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์
โทรศัพท์มือถือ โทรสาร และ e-mail

คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัด
เพชรบูรณ์ 67000 โทรศัพท์ 66(0)-5671-7151 ต่อ 1413 โทรสาร 66(0)-5671-7151 e-mail :
indom4@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

วุฒิ	ปี พ.ศ.	ชื่อสถานศึกษา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร)	2552	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาศาสตรบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 1	2548	มหาวิทยาลัยนเรศวร

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย :-

7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย :

1. เรื่อง การหาวิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายยีนเข้าสู่ *Cryptocoryne affinis* โดยใช้
Agrobacterium tumefaciens เป็นพาหะ

การเผยแพร่ : วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร และการประชุมวิชาการพืชสวนแห่งชาติ ครั้งที่ 7
มหาวิทยาลัยนเรศวร

2. เรื่อง การถ่ายยีนเข้าสู่ใบพายโดยใช้ *Rhizobium radiobacter*

การเผยแพร่ : การประชุมวิชาการพืชสวนแห่งชาติ ครั้งที่ 6 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

3. เรื่อง การหาวิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายยีนเข้าสู่ *Cryptocoryne wendtii* 'Brown' โดยใช้ *Agrobacterium tumefaciens*

การเผยแพร่ : การประชุมวิชาการระดับบัณฑิตศึกษาศาสาเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร ครั้งที่ 3 (AgBiotech Graduate Conference III) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

4. เรื่อง การถ่ายยีนโปรตีนเรืองแสงสีเขียวเข้าสู่พรรณไม้น้ำสกุล *Cryptocoryne* โดยใช้ *Agrobacterium tumefaciens* เป็นพาหะ

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

5. เรื่อง ผลของสารควบคุมการเจริญเติบโต BA kinetin TDZ NAA และ IBA ที่มีผลต่อการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อสบู่ดำ (*Jatropha curcas* L.)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว :

1. เรื่อง การหาวิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายยีนเข้าสู่ *Cryptocoryne affinis* โดยใช้ *Agrobacterium tumefaciens* เป็นพาหะ

ปีที่พิมพ์ : 2552

การเผยแพร่ : วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร

แหล่งทุน : ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต

กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สนับสนุนการวิจัยผ่านโครงการสหวิทยาการ

บัณฑิตศึกษาศาสาเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร

2. เรื่อง การถ่ายยีนโปรตีนเรืองแสงสีเขียวเข้าสู่พรรณไม้น้ำสกุล *Cryptocoryne* โดยใช้ *Agrobacterium tumefaciens* เป็นพาหะ

ปีที่พิมพ์ : 2552

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน

แหล่งทุน : ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต

กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สนับสนุนการวิจัยผ่านโครงการสหวิทยาการ

บัณฑิตศึกษาศาสาเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร

3. เรื่อง ผลของสารควบคุมการเจริญเติบโต BA kinetin TDZ NAA และ IBA ที่มีผลต่อการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อสบู่ดำ (*Jatropha curcas* L.)

ปีที่พิมพ์ : 2551

การเผยแพร่ : รูปเล่ม ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน

แหล่งทุน : ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต

กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สนับสนุนการวิจัยผ่านโครงการสหวิทยาการ

บัณฑิตศึกษาศาखाเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร

4. เรื่อง อิทธิพลของฮอร์โมน damidozide ต่อผลผลิตและคุณภาพของมะเขือเทศ พันธุ์ลูกท้อและพันธุ์ผสมเตลต้า ในระบบปลูกพืชแบบไม่ใช้ดิน : แบบใช้วัสดุปลูก

ปีที่พิมพ์ : 2548

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา

แหล่งทุน : มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา

